

Білоус Валентина Степанівна
директор бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
тел. 0974394763, vspu.lib@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2998-400X>

ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. У пропонованій статті сформульовано важливість інформаційно-бібліотечного обслуговування у різних сценаріях невизначеності. Виокремлено питання впровадження інноваційних бібліотечних сервісів на вимогу часу. Досліджено проблему інформаційного забезпечення користувачів бібліотеки у різних вимірах – онлайн та офлайн. Підтверджено спроможність роботи бібліотеки навчального закладу у гнучкому режимі. Обґрунтовано необхідність цифровізації ресурсів та послуг бібліотеки. Акцентовано на дистанційному обслуговуванні віддалених користувачів бібліотеки. *Метою дослідження є* аналіз діяльності бібліотек навчальних закладів, зокрема університетських, та особливостей їх роботи в умовах карантинних обмежень, спричинених пандемією COVID-19. Проаналізовано низку публікацій про дистанційну роботу бібліотек у міжнародних наукометричних базах даних (WoS та Scopus). Вивчення зарубіжного досвіду показує, що університетські бібліотеки мають намір перетворити свої послуги на цифрові для забезпечення якості обслуговування. *Методологія дослідження.* Для написання статті та опрацювання матеріалу використано загальнонаукові методи, зокрема: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. Узагальнено світовий та вітчизняний досвід роботи бібліотек навчальних закладів, визначено готовність використання дистанційної форми роботи бібліотек. Відображено досвід бібліотеки Вінницького педуніверситету щодо дистанційної роботи. *Наукова новизна роботи.* Визначено критерії і показники ефективності впровадження інноваційних форм роботи бібліотеки. *Висновки.* Внаслідок цього дослідження доведено ефективність використання дистанційної форми роботи. Зазнали подальшого розвитку інноваційні бібліотечні сервіси, впроваджено інтерактивні проєкти, онлайн-заходи. Установлено роль та значення дистанційної роботи університетської бібліотеки.

Ключові слова: пандемія COVID-19, інформаційно-бібліотечний сервіс, електронні ресурси, цифрові технології, дистанційне обслуговування, бібліотека Вінницького педуніверситету.

Bilous Valentyna
director of the library of Mykhailo Kotsiubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University
t. 0974394763, vspu.lib@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-2998-400X

DISTANCE WORK OF THE LIBRARY OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Relevance of research. The proposed article formulates the importance of information and library services in different scenarios of uncertainty. The issue of introduction of innovative library services on the demand of time is singled out. The problem of information support of library users in different dimensions – online and offline has been studied. The ability of the school library to work in a flexible mode has been confirmed. The necessity of digitization of library resources and services is substantiated. Emphasis is placed on remote service of remote library users. The aim of the study is to analyze the activities of libraries of educational institutions, including universities, and the peculiarities of their work in the quarantine restrictions caused by the COVID-19 pandemic. A number of publications on the remote operation of libraries in international scientometric databases (WoS and

Scopus) were analyzed. A study of foreign experience shows that university libraries intend to turn their services into digital to ensure quality service. *Research methodology.* General scientific methods were used to write the article and process the material, in particular: analysis, synthesis, comparison, generalization. The world and domestic experience of work of libraries of educational institutions is generalized, readiness to use the remote form of work of libraries is defined. The experience of the Vinnytsia Pedagogical University library on remote work is reflected. *Scientific novelty.* Criteria and indicators of efficiency of introduction of innovative forms of work of library are defined. *Conclusions.* As a result of this study, the effectiveness of the use of remote form of work is proved. Innovative library services were further developed, interactive projects and online events were introduced. The role and significance of remote work of the university library are established.

Keywords: COVID-19 pandemic, information and library service, electronic resources, digital technologies, remote service, Vinnytsia Pedagogical University library.

Актуальність дослідження. Пандемія COVID-19 спричинила порушення діяльності у багатьох сферах, зокрема в освіті та культурі. Роки пандемії переповнені безпрецедентними проблемами, які кинули виклик глобальному та національному соціально-політичному, економічному та освітньому ландшафту. Під час пандемії COVID-19 глобальна освітня система перебуває у процесі трансформації та адаптації до нових складних ситуацій, які змінюють звичайний процес навчання та взаємодії людей, використовують віртуальну та онлайн-освіту [Cuaton G. P., 2020].

Наслідки карантину і пов'язані з цим закриття навчальних закладів, які почалися навесні 2020 року, створили виклик для вищої освіти загалом та роботи бібліотек зокрема. Серйозні зміни відбулися у бібліотечній системі, де конкретні види діяльності перемістилися в онлайн. Дистанційне навчання та його інформаційне забезпечення стало випробуванням для усіх учасників освітнього процесу, що визначило головний акцент у роботі закладів вищої освіти та бібліотек. Незважаючи на вимушене соціальне дистанціювання, бібліотеки закладів вищої освіти продовжили працювати в умовах віддаленої роботи. Під час локдауну кожна установа вимушена була самостійно приймати рішення про перехід колективу на дистанційний режим роботи та організацію віддаленого обслуговування користувачів [Спанчак Т., 2021].

Аналіз досліджень і публікацій. Перехід у зв'язку з карантинном закладів освіти на дистанційне навчання супроводжувався великою кількістю публікацій різного спрямування (нормативного, інформативного, рекомендаційного, методичного). Закономірно, бібліотеки навчальних закладів також перейшли на дистанційне обслуговування. У статтях зарубіжних та вітчизняних дослідників, опублікованих у наукометричних базах даних (WoS та Scopus) відображено досвід роботи бібліотек закладів освіти, подано загальні рекомендації щодо дистанційної форми роботи та окреслені процедури та методичні інструкції, яких слід дотримуватися в умовах пандемії. Так, зарубіжні вчені у своїх статтях намагаються з'ясувати, як бібліотеки системи вищої освіти переживають та реагують на виклики, спричинені пандемією COVID-19, забезпечують віддалену і майбутню гнучку роботу бібліотек [Hosoi M., Reiter L., Zabel D., 2021], обговорюють найкращі практики та покращення дистанційної роботи [Fruehan P., Hellyar D., 2021], віртуальне навчання студентів [Juarez D., Blackwood E., 2022] та онлайн-курси [Steele J. E., 2021]. Послуги, які надають бібліотеки під час карантину COVID-19, та проблеми, з якими стикаються бібліотеки, досліджувалися індійськими вченими. Результати досліджень показують, що бібліотеки прагнули залишатися на зв'язку з користувачами та надавали дистанційні послуги [Sawant S., 2021].

Питання функціонування бібліотеки та забезпечення інформаційних послуг в умовах карантину піднімають вітчизняні вчені та практики бібліотечної справи: Т. Колесникова, Т. Спанчак, О. Бруй, Т. Онищенко, І. Киричок, Т. Павленко, Т. Яворська та інші.

Зрештою, вченими здійснено аналіз політики та керівних принципів, які впроваджуються у бібліотеках навчальних закладах різних країн. Автори використовують підхід рефлексивної практики для оцінки діяльності бібліотеки під час кризової ситуації, впровадження технологічних втручань у наданні послуг, а також для реновації цифрових послуг на майбутнє. Цифрові

технології змінили сутність сучасних бібліотек, що не лише підлаштовуються під нові реалії, а загалом переосмислюють свою місію в суспільстві [Яворська Т. М., 2020].

Ученими країн Азії також досліджується та обмірковується питання цифровізації бібліотечних ресурсів [Begum D., Elahi M. H., 2022], упровадження інноваційних форм і методів в університетських бібліотеках, рекомендації щодо роботи бібліотек в умовах пандемії.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз діяльності вітчизняних та зарубіжних бібліотек щодо забезпечення обслуговування користувачів в умовах карантину. Показано особливості дистанційної роботи університетських бібліотек, зокрема відображено досвід дистанційної роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в умовах ризиків сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Бібліотека Вінницького державного педуніверситету поєднує традиційні та електронні інформаційні ресурси, індивідуальні і корпоративні методи роботи, вирішує проблеми культурно-просвітницької діяльності, упроваджує інноваційні бібліотечні технології [Білоус В. С., 2010].

Бібліотека є надійним інформаційним центром, якому довіряють і де завжди можна отримати релевантну, оперативну, цінну інформацію та великий перелік різноманітних послуг. Необхідно зберегти, а можливо, і зміцнити цю довіру, водночас перенісши комунікацію з користувачами й між самими бібліотекарями в цифровий простір і використовуючи широкий набір інструментів взаємодії та новітніх технологій [Білоус В. С., 2021].

Значна увага приділяється якості та оперативності бібліотечно-бібліографічного обслуговування. Персонал бібліотеки максимально оперативно і якісно забезпечує інформаційні, науково-дослідні, освітні, культурні та інші потреби користувачів бібліотеки на основі загальнодоступності, забезпечення доступу до традиційних та електронних інформаційних ресурсів.

Основним завданням бібліотеки є інформаційна підтримка навчального та наукового процесів університету у різних вимірах та сценаріях невизначеності. Створення ефективної системи бібліотечно-інформаційного обслуговування неможливе без ведення, оновлення і удосконалення інформаційно-пошукового апарату, зокрема важливого в умовах дистанційного обслуговування – електронного каталогу.

В умовах викликів сьогодення особливого значення набуває впровадження нових форматів представлення даних, збільшення е-ресурсів як важливого джерела задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів, створення бібліотечних сервісів для віддалених користувачів бібліотеки.

Освітнянська книгозбірня вмонтована у соціальний простір університету, функціонує в єдиному інформаційному просторі, виконує стратегічне завдання – забезпечення підготовки освітян на вимогу сьогодення. Щоб залишатися потрібною, привабливою та цікавою для користувачів, бібліотека ВДПУ йде в ногу з часом, удаючись до найрізноманітніших заходів, розширюючи бібліотечно-інформаційний сервіс. На часі формування позитивного образу бібліотеки в очах користувачів відбувається шляхом надання цілого комплексу інформаційних та бібліотечно-бібліографічних послуг. Основний бібліотечний ресурс доступний в електронному каталозі, а віддалений віртуальний користувач є активним читачем бібліотеки.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» та керуючись листом МОН України, ректором університету видані накази «Про проведення карантину в Педуніверситеті». За наказом ректора передбачалося розроблення заходів щодо часткового переведення працівників на роботу в дистанційному режимі та призупинення роботи бібліотеки. Зміни до наказу про продовження карантину передбачали переведення працівників на роботу у дистанційному або гнучкому режимі.

Знайомлячись із базовими практиками роботи вітчизняних та зарубіжних колег, беручи до уваги їх напрацювання, враховуючи наявні можливості бібліотеки, було вироблено власний алгоритм роботи бібліотеки Вінницького педуніверситету.

Працівники бібліотеки доклали максимум зусиль для організації повноцінної роботи в умовах карантинних обмежень та дистанційного навчання студентів, що значно сприяло інтеграції та соціалізації бібліотеки в інтернет-просторі. Адміністрація бібліотеки вела щоденний облік роботи кожного працівника, що фіксується документально (відомість, звіт працівника). В онлайн-режимі (платформи Zoom, Meet) проводилися робочі наради, завідувачі відділів звітували про роботу відділів, обговорювалися важливі поточні завдання: з'ясування заборгованості студентів випускних курсів, погодження обхідних листів у традиційному режимі та онлайн.

Усвідомлюючи важливість часу, бібліотека формує значний масив інтернет-ресурсів різноманітної направленості, об'єднаних єдиним вікном доступу через вебсайт бібліотеки. Здійснено адаптивну верстку сайту з метою коректного відображення всіх його сторінок на екранах мобільних пристроїв для залучення користувача до комунікаційного процесу.

Саме функціонування та впровадження інноваційних технологій дало можливість бібліотеці працювати у дистанційному режимі, що є надзвичайно важливим під час тимчасових незручностей, надзвичайних ситуацій (замінування установи, карантини). Нові випробування перед бібліотеками постали у зв'язку зі страшною пандемією коронавірусної інфекції.

Незважаючи на виклики сучасності, активна дистанційна робота бібліотеки не припинялася в умовах карантину та самоізоляції співробітників. За допомогою інформаційно-комунікаційних технологій бібліотекарі мали можливість працювати за місцем проживання.

Упроваджуючи в роботу нові форми і методи, активно формуючи електронні ресурси, бібліотека здійснювала інформаційне забезпечення користувачів, надаючи доступ до електронних документів, організовуючи заходи, спрямовані на допомогу навчально-виховному процесу та науково-дослідній діяльності університету.

Бібліотека, використовуючи дистанційні технології, змінює та розширює інформаційно-бібліотечний сервіс:

- оновлює та підтримує в актуальному стані сайт бібліотеки http://library.vspu.edu.ua/inform/virtual_dovidka.htm;
- надає довідки та консультації через «Гостьову книгу» віртуальної довідкової служби сайту бібліотеки, соціальні мережі, Viber, e-mail та по телефону;
- наповнює та забезпечує інтернет-каталог <http://vdpu.irbis24.org/>;
- редагує та наповнює Інституційний репозитарій;
- комплектує електронну бібліотеку та відображує в базах даних електронного каталогу;
- здійснює наукометричний та бібліометричний аналіз публікаційної активності вчених університету, проводить редакцію профілів;
- упроваджує нові проекти (Бібліотека без меж. Інклюзивна освіта; Бібліометричні портрети вчених ВДПУ);
- забезпечує перевірку на плагіат академічних текстів студентів;
- надає індекси УДК та авторські знаки для наукових публікацій вчених тощо.

Бібліотека формує значний масив інтернет-ресурсів різноманітної направленості, об'єднаних єдиним вікном доступу до них через вебсайт бібліотеки. З метою посилення ефективності дистанційного обслуговування систематично проводиться інформаційне оновлення та редакція сторінок сайту, масштабна перевірка посилань інтернет-навігатора на коректність відкриття. Наявні інтернет-ресурси та сервіси дали можливість бібліотеці швидко адаптуватись до обслуговування користувачів в умовах дистанційного навчання під час карантину.

Функціонує низка інтернет-проектів бібліотеки. Серед них:

- Інституційний репозитарій (електронний повнотекстовий архів наукового доробку університету на базі ПЗ Dspace);
- віртуальна довідкова служба бібліотеки;
- електронний «Повнотекстовий архів» видань бібліотеки, до якого входить «Цифрова колекція видань цінного та рідкісного фонду».

Започаткована та постійно реалізується низка краєзнавчих інтернет-проектів:

- біографічний – «Життя пов'язане з Поділлям»;
- інформаційно-бібліографічний – «Вінниччина в БД ЕК бібліотеки»;
- вебліографічний – «Вінниччина в Інтернеті».

Важливим напрямом діяльності освітянської книгозбірні є реалізація проекту інклюзивної бібліотеки – «Бібліотека без меж. Інклюзивна бібліотека». Цей проєкт було презентовано для шкільних бібліотек м. Вінниця та представлено на V Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами», організованій Вінницьким педуніверситетом. На сайті бібліотеки відкрито «Літературну вітальню», що складається з віртуальних мультимедійних полиць творчості українських та зарубіжних письменників. Вітальня включає ресурс «Аудіополиця: інклюзивна освіта», створений на базі аудіоколекції фондів медіатеки.

Серед онлайн-послуг, які надає бібліотека, можна назвати доступ до бібліографічних і фактографічних даних, підготовлені тематичні рекомендаційні списки літератури, інформування і зворотний зв'язок із користувачами через соціальні мережі, електронну пошту тощо.

Для користувачів, що вперше відвідують сайт, створено «Візитку сайту», яку озвучено для людей з вадами зору. Банер візитки розміщено на головній сторінці сайту, а сам ролик на YouTube-каналі бібліотеки. Візитка детально описує структуру та методику доступу до ресурсів сайту і загалом усього комплексу інтернет-ресурсів бібліотеки.

Значна увага приділялась вдосконаленню структури, методики доступу та навігації інтернет-ресурсами бібліотеки, зокрема:

- вдосконалено карту сайту, що поєднує на одній сторінці посилання та банери доступу до всіх сторінок сайту та інтернет-ресурсів бібліотек загалом. На карті сайту окремо виділено розділ «Краєзнавчі Інтернет-ресурси бібліотеки»;

- розширено тематику відображення ресурсів на сторінці «Оновлено на сайті», що включає посилання на інтернет-ресурси бібліотеки, які оновлювались протягом останнього періоду. Біля кожної сторінки, що оновлювалася, вказано дату останнього оновлення.

Бібліотека використовує e-mail, Viber та Telegram, Гостьову книгу, Google-диск для електронної доставки документів (ЕДД) та інтерактивної взаємодії з користувачами. Упродовж року інтернет-ресурси бібліотеки використовують понад 400 тис. користувачів. Сьогодні діяльність університетської бібліотеки направлена на впровадження інноваційних технологій, модернізацію інформаційно-бібліотечного сервісу. Акценти бібліотеки спрямовуються на формування електронних ресурсів, популяризацію ідей відкритого доступу, побудову загальнодоступних архівів наукової інформації (інституційного репозитарію), підвищення вебметричного рейтингу університету. Особливу увагу бібліотека надає молодим науковцям – магістрантам, аспірантам, для яких проводяться онлайн-заходи з основ бібліотечно-бібліографічних знань та наукометрії.

Працівники бібліотеки добирали актуальну інформацію про індексовані наукові ресурси України, проводили моніторинг показників університету в українській науковій спільноті. Це зокрема дані про місце університету в «Консолідованому рейтингу ЗВО України», вебметричні показники університету в міжнародних наукових рейтингах. Ця інформація розміщена на сайті бібліотеки в розділі «Наукометричні портрети вчених ВДПУ». Бібліотека ВДПУ отримала тестовий доступ до пакета академічних баз даних «Пакет EBSCO EP». Пробний безкоштовний доступ до баз даних EBSCO надавався для заохочення науковців використовувати ресурси EBSCO. Бібліотека бере участь у заходах у межах Міжнародного тижня відкритого доступу (вебінар «Відкрита наука України крізь призму Web of Science» тощо).

У Вінницькому педуніверситеті традиційно проходять дні академічної доброчесності. Зокрема бібліотека провела онлайн-практикум «Електронні наукові та освітні ресурси, сервіси: доступ та відповідальне використання», науково-методичний семінар «Академічна доброчесність – запорука успіху науковця», на яких розкриваються основні напрями діяльності бібліотеки:

- пошук інформації та формування аналітичних звітів вчених та кафедр на базі національного ресурсу «Бібліометрика української науки» та інших ресурсів наукометричного спрямування;

- пошук інформації та формування звітів про публікаційну активність (цитованість) науковців університету в наукометричній базі WoS;
- консультування з питань реєстрації та використання БД Scopus, використання звітів про індексовані видання в Scopus;
- реєстрація та отримання наукового індексу ORCID. Імпорт публікацій з Google-академії в ORCID тощо.

На цих заходах фахівці бібліотеки знайомлять молодих науковців з навичками написання наукових робіт, розповідають, що таке академічний текст, основні етапи написання академічних текстів, як правильно оформити результати дослідження, основні вимоги та правила щодо структури і порядку оформлення наукових робіт, практики написання якісного тексту. Також презентують основні електронні ресурси та інноваційні сервіси на допомогу молодому науковцю. Окрема увага приділяється аналітично-синтетичній обробці документів та вимогам до оформлення бібліографічних посилань відповідно до державних стандартів.

Для викладачів та студентів Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського» провели онлайн-лекцію «Академічна доброчесність – запорука успіху науковця». Під час спілкування розповіли про роботу університетської бібліотеки, стратегію її діяльності та акцентували на наукових досягненнях Вінницького педуніверситету, основою якого є академічна доброчесність – дотримання принципів добропорядності і чесності в академічному процесі.

В умовах карантину та дистанційного обслуговування працівники бібліотеки продовжують брати активну участь у науково-практичних конференціях, семінарах, інтернет-конференціях, під час яких діляться досвідом роботи, розповідають про спроможність університетської бібліотеки у викликах сьогодення, про актуальність та доступність бібліотечного сервісу за умов ризиків часу, акцентують на стратегічних напрямках діяльності бібліотеки.

Особливо важливою в умовах дистанційного обслуговування є доступність сайту для різних категорій віддалених користувачів бібліотеки. З метою популяризації бібліотеки, її продуктів та послуг активно використовуються сучасні комунікаційні технології, інструменти інтернет-маркетингу, зокрема такі складники: вебсайт бібліотеки як головний засіб комунікації та інструмент інтернет-навігації; електронна пошта, миттєві повідомлення, RSS-стрічки, соціальні мережі, блоги, форуми, фото- та відеохостинги [Ростовцев С. С., 2015].

За період роботи в онлайн-режимі бібліотечними працівниками було представлено та висвітлено в соціальних мережах інформаційні повідомлення, короткі пости, різноманітні презентації, відеоролики. На Facebook розміщено чимало публікацій про книги, письменників, презентувалися віртуальні книжкові виставки, буктрейлери.

Співробітниками бібліотеки надається онлайн-послуга з присвоєння науковим публікаціям учених класифікаційних індексів за таблицями УДК та авторських знаків. Skorистатися цією послугою можуть викладачі та здобувачі вищої освіти університету, надіславши запит на електронну пошту бібліотеки, Viber, Telegram.

Працівники бібліотеки забезпечують дистанційно перевірку на плагіат академічних текстів студентів та надають індивідуальні консультації з питань формування та наповнення наукометричних ресурсів.

Бібліотека стала співорганізатором низки онлайн-заходів у межах місяця цифрової грамотності #DigitalMonth_2021 на платформі цифрового інструменту навчання Kahoot серед студентів ЗВО України: турніру «#Мова: моя, твоя, наша». Із сотні учасників студенти ВДПУ ім. М. Коцюбинського ввійшли в десятку кращих. Мета заходу – формування навичок і потреби читання серед студентської молоді за допомогою цифрових технологій, популяризації іміджу бібліотеки як хабу цифрової освіти, осередку формування грамотності. Також команда студентів ВДПУ стала учасником Всеукраїнського Digital студентського інтелектуального турніру «#Код студента: або пан або пропав».

Бібліотека долучилася до IV Всеукраїнської тихої вечірки в навушниках «Good Silent Party». Гасло вечірки: «Відкритість без меж». #Тиха вечірка – це радіоакція, яка популяризує

бібліотеки та молодіжні ініціативи України з наголосом на інклюзію, толерантність та особистісну свободу. Це перехресний ефір, який об'єднав бібліотеки, музеї та їх користувачів з усієї України.

До Дня дитячої книги виставлений інформаційний бібліо-мікс, де представлені дитячі журнали, книги з казками та віршами, оповіданнями. Працівники бібліотеки долучилися до онлайн-лекції та ознайомили здобувачів вищої освіти факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної з унікальними виданнями книг для дітей.

Також в онлайн-режимі бібліотека проводила інформаційні заходи «День кафедри» (для викладачів кафедри університету). Під час зустрічі презентували навчально-методичну літературу та періодичні видання з дисциплін, що викладаються на кафедрі; інформували про нові надходження й основні електронні наукові та освітні ресурси бібліотеки; надали інформацію про наукометричні портрети вчених університету). Спільний захід бібліотеки та кафедри сприяє підвищенню рівня інформаційного забезпечення освітнього процесу і наукової діяльності університету та ефективному використанню фонду книгозбірні.

Працівники бібліотеки розуміли, що карантин – це час для саморозвитку, зміцнення знань та навичок. Упродовж карантинних обмежень бібліотечні працівники скористалися додатковою можливістю для самоосвіти та підвищили свою професійну кваліфікацію, брали участь у вебінарах, бібліотечних віртуальних курсах. Здійснюється дистанційна комунікація з бібліотеками ЗВО та науковими бібліотеками. Усі працівники бібліотеки розуміли, що карантин – це не відпустка, а щоденна робота. Працівники бібліотеки брали активну участь у циклі безкоштовних дистанційних навчальних вебінарів різної тематики та курсах (Clarivate Analytics, «Наукові публікації – Publ.Science», Prometheus та ін.).

Сучасний бібліотечний фахівець має бути готовим до змін, які відбуваються в інформаційному суспільстві, покликаний бути не тільки носієм високої загальної і професійної культури, а постійно опановувати прогресивні бібліотечні технології, оперативно реагувати на вимоги часу, щоб не втрачати провідної ролі у наданні інформаційних послуг. Знання, вміння, навички, цільові настанови фахівців, які добре розуміються на новітніх технологіях, спроможні продукувати оригінальні ідеї, є вирішальними факторами, що впливають на успішне функціонування установи, якість наданої інформації та рівень обслуговування читачів. Саме такий фахівець може реалізувати концепцію інтелектуалізації бібліотечної професії та забезпечити якісне інформаційно-бібліографічне обслуговування в умовах розвитку інформаційного суспільства [Яворська Т. М., 2019].

Працівники бібліотеки успішно оволоділи цифровими навичками за сучасним форматом на онлайн-платформі з цифрової грамотності Міністерства цифрової політики України «Дія. Цифрова освіта», пройшли навчання в університеті на курсах з медіаграмотності, засвоїли методи створення онлайн-заходів на різних платформах. Здобуті знання підтверджені сертифікатами.

Наукова новизна. Ситуація, з якою зіштовхнулися бібліотеки через пандемію COVID-19 та запровадження карантину, стала, з одного боку, випробуванням, яке характеризується невизначеністю різних аспектів діяльності (якість та відповідність послуг, комунікація, фінансування, здоров'я тощо), а з іншого – вагомим чинником для якісних змін у роботі бібліотек. Результати дослідження дають підстави зробити висновок, що впровадження дистанційного обслуговування є актуальним у реаліях сьогодення.

Зміни у роботі бібліотек є складним процесом з огляду на вибір нових пріоритетів, завдань, адаптації до нових умов роботи, освоєння нетрадиційних технологій соціальної й економічної взаємодії, становлення в ролі виробника нових бібліотечно-інформаційних продуктів і послуг, які можна отримати дистанційно [Яворська Т. М., 2020].

Під час пандемії бібліотека перемістила всі можливі бібліотечні послуги на цифрові, тобто засоби онлайн-ресурсу та віддалений доступ до них, об'єднаний пошук, інтернет-каталог, залучення користувачів через соціальні мережі, спеціалізований простір знань, онлайн-доставку документів, статті за запитом, навчання інформаційної грамотності, віртуальну довідкову службу тощо. Також примітним є залучення користувачів до всіх цих послуг.

Бібліотеки підтвердили свою роль як складники тріади медійної грамотності, посередники достовірної інформації з питань охорони здоров'я, відіграють активну роль як агенти перевірки в боротьбі з дезінформацією (неправдивою інформацією, яка має на меті ввести в оману), акцентуючи на медіа- та інформаційній грамотності [Herrero-Diz P., López-Rufino C., 2021].

Висновки. Отже, впровадження дистанційного навчання у вищій школі поставило перед університетськими бібліотеками задачі не тільки збереження якості й повноти традиційних функцій та напрямів діяльності, а й необхідність запропонувати студентам і викладачам комплекс нових сервісів і послуг у дистанційному форматі, серед яких:

- оперативне реагування на зміни, що відбуваються в соціумі загалом та академічному середовищі зокрема;
- розширення каналів цифрової комунікації з користувачами;
- інформаційно-довідкове обслуговування користувачів в онлайн-форматі;
- формування цифрових компетентностей користувачів;
- чітка й розподілена організація віддаленої роботи працівників бібліотеки у невизначених реаліях [Киричок І. В., Павленко. Т. Б., 2021].

У різних сценаріях невизначеності, спричинених карантинном через пандемію COVID-19, бібліотека залишається надійним інформаційним центром університету. Перед працівником бібліотеки стоять високі вимоги. Він повинен бути готовим до будь-яких викликів та ризиків, «до виживання та досягнення успіху в різних сценаріях часів драматичних невідомостей» [Колесникова Т. О., 2021]. Активно впроваджуючи дистанційні форми роботи, бібліотека Вінницького педуніверситету працює для віддалених користувачів 24/7, забезпечує користувачів можливістю працювати з електронними ресурсами, надає широкий спектр онлайн-послуг, створює умови для проведення онлайн-заходів.

Серед стратегічних напрямів діяльності бібліотеки навчального закладу є перебудова цифрових матеріалів відповідно до стандартів доступності, доступність електронної інформації та технологій для різних категорій користувачів. Це передбачає створення та дизайн документів, вебконтенту та презентацій з урахуванням доступності [Dahm J. J., Reese J. G., 2021].

Пріоритетом сучасної бібліотеки є забезпечення вільного та необмеженого доступу до інформації усіх категорій споживачів, особливо науковців та студентів, їхня інтегрованість у вебпростір, комфортність послуг, які може надати бібліотека. Ефективність діяльності бібліотеки залежить від бажання та потреби змінюватися, готовності та спроможності працювати гнучко, впроваджувати інноваційні бібліотечні сервіси, цифровізацію бібліотечних ресурсів, актуалізацію онлайн-форм та дистанційного обслуговування.

«Ні карантину на знання та інформацію!» – саме такий меседж є характерним сьогодні у діяльності університетів та університетських бібліотек. І він, як «корисний» вірус, має пронизувати всі (навіть незначні) процеси [Білоус В. С., 2021].

Університетська бібліотека, надаючи інформаційну підтримку віддаленим користувачам, спроможна забезпечити дистанційне обслуговування, щоб бути потрібною та важливою у різних викликах та «драматичних невідомостях».

Список використаних посилань

Білоус В. С. Формування та використання електронних ресурсів у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку: наукові праці ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського*. Київ. Вип. 2. 2010. С. 210–215. URL: <http://journals.dnrb.gov.ua>

Білоус В. «Ні карантину на знання та інформаційно-бібліотечні послуги!»: з досвіду дистанційної роботи освітянської книгозбірні. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2021. № 1 (23). С. 31–34.

Киричок І. В., Павленко Т. Б. Дистанційне навчання: завдання університетських бібліотек в нових реаліях. *Матеріали XX-ї ювілейної міжнародної науково-практичної конференції*, 19–20.05 2021 р. Київ; Ужгород. С. 11–12.

Колесникова Т. О. Організація віддаленої роботи колективів бібліотек університетів України за часів драматичних невідомостей. 2020. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/11914>

Ростовцев С. С. Комунікаційна складова інтернет-маркетингу в бібліотечно-інформаційній сфері. *Вісник ХДАК*. Харків, 2015. Вип. 45. С. 189–195.

Спанчак Т. Дистанційна робота в умовах карантину. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2021. № 1. С. 38–40.

Терещенко Н. М. Особливості роботи бібліотек в умовах карантину: огляд вітчизняного та світового досвіду. *Інтегровані комунікації*. 2020. № 1 (9).

Яворська Т. М. Професійна підготовка бібліотечних фахівців у контексті розвитку інформаційного суспільства. *Збірники наукових праць професорсько-викладацького складу ДонНУ імені Василя Стуса*. 2019. С. 133–134.

Яворська Т. М. Цифрові тренди розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві. *Інформація та соціум*. 2020. С. 58–60.

Begum D., Elahi M. H. Digital library services to support online learning amid COVID-19: a study of a private university library in Bangladesh Digital Library Perspectives. 2022.

Cuaton G. P. Philippine Higher Education Institutions in the Time of COVID-19 Pandemic. *Revista romaneasca pentru educatie multidimensionala*. 2020, Vol. 12. Iss. 1. P. 61–70.

Dahm J. J., Reese J. G. Sharing electronically and accessibly in library-led instruction. *Journal of the Medical Library Association*. 2021. 109 (4). P. 690–692.

Fruehan P., Hellyar D. Expanding and improving our library's virtual chat service / discovering best practices when demand increases. *Information Technology and Libraries*. 2021. 40 (3).

Herrero-Diz P., López-Rufino C. Libraries fight disinformation: An analysis of online practices to help users' generations in spotting fake news Societies. 2021. 11 (4). P. 133.

Hosoi M., Reiter L., Zabel D. Reshaping perspectives on flexible work: The impact of covid-19 on academic library management. 2021. 21 (4). P. 695–713.

Steele J. E. The role of the academic librarian in online courses: A case study. *Journal of Academic Librarianship*. 2021. 47 (5), 102384.

Should J. D., Blackwood E. K. Virtual Undergraduate Internships: One COVID-19 Side Effect That Academic Libraries. 2022. 22 (1). P. 81–91.

References

Bilous, V. S. (2010). Formuvannia ta vykorystannia elektronnykh resursiv u bibliotetsi Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho [Formation and use of electronic resources in the library of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky]. *Vseukrainskyi informatsiyni resurs z pytan psykholoho-pedahohichnoi nauky i osvity: suchasnyi stan ta shliakhy rozvytku: naukovy pratsi DNPB Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho*. Kyiv, 2, 210–215. Retrieved from: <http://journals.dnppb.gov.ua> [in Ukrainian].

Bilous, V. (2021). «Ni karantynu na znannia ta informatsiino-bibliotichni posluhy!»: z dosvidu dystantsiinoi roboty osvitiianskoi knyhozbirni [«No quarantine for knowledge and information and library services!»: From the experience of remote work of the educational book collection]. *Biblioteknyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 1 (23), 31–34 [in Ukrainian].

Kyrychok, I. V., & Pavlenko, T. B. (2021). Dystantsiine navchannia: zavdannia universytetskykh bibliotek v novykh realiiakh [Distance learning: the task of university libraries in new realities]. *Materialy XX-yi yuvilleinoi mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii*. 19–20.05 2021 r. Kyiv; Uzhhorod [in Ukrainian].

Kolesnykova, T. O. (2020). *Orhanizatsiia viddalenoї roboty kolektyviv bibliotek universytetiv Ukrainy za chasiv dramatychnykh nevidomostei* [Organization of remote work of libraries of Ukraine during dramatic unknowns]

Ukrainian universities in times of dramatic uncertainty]. Retrieved from: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/11914> [in Ukrainian].

Rostovtsev, S. S. (2015). Komunikaцiina skladova internet-marketynhu v bibliotechno-informatsiinii sferi [Communication component of Internet marketing in the field of library and information]. *Visnyk KhDAK. Kharkiv*, 45, 189–195 [in Ukrainian].

Spanchak, T. (2021). Dystantsiina robota v umovakh karantynu [Remote work in quarantine]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 1 (23), 38–40 [in Ukrainian].

Tereshchenko, N. M. (2020). Features of the work of libraries in quarantine: a review of domestic and international experience. *Intehrovani komunikatsii*, 1 (9) [in Ukrainian].

Yavorska, T. M. (2019). Profesiina pidhotovka bibliotechnykh fakhivtsiv u konteksti rozvytku informatsiinoho suspilstva [Professional training of librarians in the context of information society development]. *Zbirnyky naukovykh prats profesorsko-vykladatskoho skladu DonNU imeni Vasylia Stusa*, 133–134 [in Ukrainian].

Yavorska, T. M. (2020). Tsyfrovi trendy rozvytku bibliotek v informatsiinomu suspilstvi [Digital trends in library development in the information society]. *Informatsiia ta sotsium*, 58–60 [in Ukrainian].

Begum, D., & Elahi, M. H. (2022). Digital library services to support online learning amid COVID-19: a study of a private university library in Bangladesh *Digital Library Perspectives* [in English].

Cuaton, G. P. (2020). Philippine Higher Education Institutions in the Time of COVID-19 pandemic). *Revista romaneasca pentru educatie multidimensionala*, 12 (1), 61–70 [in English].

Dahm, J. J., & Reese, J. G. (2021). Sharing electronically and accessibly in library-led instruction. *Journal of the Medical Library Association*, 109 (4), 690–692 [in English].

Fruehan, P., & Hellyar, D. (2021). Expanding and improving our library's virtual chat service / discovering best practices when demand increases *Information Technology and Libraries*, 40 (3) [in English].

Herrero-Diz, P., & López-Rufino, C. (2021). Libraries fight disinformation: An analysis of online practices to help users' generations in spotting fake news *Societies*, 11 (4), 133 [in English].

Hosoi, M., Reiter, L., & Zabel, D. (2021). Reshaping perspectives on flexible work: The impact of covid-19 on academic library management, 21 (4), 695–713 [in English].

Steele, J. E. (2021). The role of the academic librarian in online courses: A case study. *Journal of Academic Librarianship*, 47 (5), 102384 [in English].

Should, J. D., & Blackwood, E. K. (2022). Virtual Undergraduate Internships: One COVID-19 Side Effect THAT Academic Libraries, 22 (1), 81–91 [in English].

УДК 378.013.2

Василенко Валерія Юрїївна
кандидат наук із соціальних комунікацій,
старший викладач кафедри інформаційних систем управління
Донецького національного університету імені Василя Стуса,
м. Вінниця
v.vasilenko@donnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-2370-5615>

КОНЦЕПЦІЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мета дослідження. Представити механізми підвищення ефективності процесів інформаційного забезпечення у ЗВО через упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для реалізації освітніх функцій. *Методологія дослідження* базується на застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема аналізу, синтезу, логічного методу,